

عنوان مقاله

نویسندگان

روش شناسی پژوهش های روانشناختی قرآنی در چشم انداز مبانی فلسفه دین (اهداف قرآن)

محقق: اصغر کورواند

دانشجوی دکتری رشته قرآن و روان شناسی، جامعه المصطفی العالمیه

09192907896_Korawand.265@gmail.com

مقدمه

از اساسی ترین مبانی شایسته کاوش و پژوهش در حوزه فهم معرفت دینی، بالخصوص روان شناسی قرآنی، مبانی دین شناختی آن است. تفتیح این دسته از مبانی، نقش مهمی در اصلاح و پالایش معرفت دینی، زدودن غبار ابهام ها، پاسخ به بسیاری از پرسش ها و دفع شبهات این عرصه دارد (شاکرین، 1390، ص 59). بینش فلسفه دینی در گام های آغازین پژوهش، تفسیر نتایج و جهت گیری های کلی، کاملاً مؤثر و تعیین کننده می باشند (لطفی، 1380، ص 30). از مسائل مهم در موضوع فلسفه دین، اهداف آن است که در حقیقت به منزله نقشه راه دین، به شمار می رود. در این که نزول قرآن، دارای اهداف از پیش تعیین شده است، شکی نیست، زیرا صدور دین از ناحیه خدای حکیم، مستلزم هدف داری دین است، چرا که فعل حکیم، بدون غایت نیست. آفرینش دین سرشته انسان و ارسال رسولان و انزال کتب، همه، اموری غایتمند و هدف دارند و هدف اساسی از آن ها، جز کمال و سعادت بشریت، نتواند بود (شاکرین، 1390، ص 211). تحلیل اهداف قرآن، در راستای پاسخگویی به نیازهای حال و آینده جامعه بشری و ارائه الگوی کارآمد در مواجهه با چالش های فکری و تحولات گسترده اجتماعی، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. بدون تردید خداوند حکیم از نزول قرآن، هدف یا اهدافی متعالی در نظر داشته است. اهداف قرآن، عبارتند از؛ اموری والا و مهم که پروردگار سبحان، آیاتش را برای تحقق آن ها، نازل کرده است. شناخت درست و متقن اهداف نزول قرآن، یکی از پیش فرض ها و مبانی روش تحقیق و برداشت از قرآن است (رضایی، 1396، ص 919). بدیهی است که ترسیم دیدگاهی صحیح در مسأله اهداف نزول قرآن، تأثیر ویژه و مستقیمی در نگاه روش شناختی بر جای خواهد گذاشت، چرا که پژوهشگر مطالعات روان شناسی قرآنی، ابتدا باید هدف قرآن را بشناسد و سپس به سراغ تحلیل گزاره های روانشناختی قرآنی برود و با یک هدف شناسی صحیح، قطعاً می توان تحلیل و تفسیر روانشناختی جامع تری از آیات قرآن ارائه داد (چهری، 1388، ص 15). امروزه بزرگترین مشکل در علوم انسانی اسلامی، همچون روانشناسی اسلامی، این است که خارج از متون دینی، اهداف، نیازها و روش های تأمین آن ها را استخراج می کند، سپس به قرآن عرضه می کند تا ببیند آیا قرآن، این نیازها را ذکر کرده است و اگر ذکر کرده، چه راهی را برای تأمین آن ها پیشنهاد می کند، در حالی که با این روش، علوم انسانی اسلامی، به اعتلا و پیشرفت لازم هدایتی نخواهند رسید. اگر محققان و پژوهشگران علوم انسانی اسلامی، می خواهند در این زمینه، توفیقی حاصل کنند، هم باید نیازمندی ها و هم روش ها و کارکردهای هدایتی را از قرآن استخراج کنند و آن را نقشه راه خود قرار دهند؛ به عبارت دیگر بیشتر افرادی که اهداف و نیازمندی ها را خارج از متون دینی شناسایی می کنند و بعد آن ها را به قرآن عرضه می کنند، خواسته یا ناخواسته دچار تحمیل های بی جا و گاهی تفسیر به رأی می شوند که نه تنها پیشرفت این علوم را در بر نخواهد داشت بلکه در طولانی مدت، تأثیر منفی بر جامعه هدایت انسان ها می گذارد (حیدری فر، 1396، ص 26).

یافته ها و نتایج

در این بخش یافته های تحقیق ارائه شده است. یافته های تحقیق در چهار بخش تنظیم شده است؛ در بخش اول، اهداف غایی قرآن را بیان می کنیم و در بخش دوم، اهداف مقدماتی قرآن که متناسب با نیازهای انسان در دنیاست، مورد بررسی قرار می گیرد و در بخش سوم به برنامه های قرآن برای رسیدن به اهداف مورد نظر را بیان می کنیم و در بخش پایانی به ارتباط اهداف قرآن با روش شناسی پژوهش های روان شناختی قرآنی می پردازیم. اهداف قرآن و هدف از خلقت در این بخش در پی آن هستیم که ثابت کنیم که هدف نهایی قرآن، متناسب با هدف از خلقت انسان است. هدف از بیان این بخش این است که بیان کنیم که یکی از اهداف مهم قرآن، تأمین نیازهای انسان هادر حوزه های مختلف فردی، خانوادگی، اجتماعی و .. است. به همین منظور ابتدا مفهوم نیاز و انواع نیازهای انسان، بیان شده و سپس به رابطه اهداف با نیازها پرداخته ایم. اهداف قرآن و برنامه زندگی آنچه که تا این جا بیان شد، نمایانگر این مطلب بود که قرآن مجید دارای اهدافی در راستای نیازمندی های انسان است و طبیعتاً بعد از هدف گزاره نوبت به برنامه و الگویی برای رسیدن به اهداف، می رسد و کتاب قرآن، نمونه این برنامه و الگوست.

اهداف قرآن و روش شناسی

محقق در مطالعات روانشناسی قرآنی، بر اساس پاره ای زیرساخت ها و باورهای فکری، به پژوهش و تحقیق در زمینه گزاره های روانشناختی در قرآن می پردازد و این مسأله بر اساس تمامی تعریف هایی که از روش شناسی پژوهش های قرآنی بیان می شود، امری اجتناب ناپذیر است (حیدری فر، 1396، ص 15). همان طور که گفته شد، قرآن کریم با اهداف خاصی از جانب خداوند متعال بر پیامبر صلوات الله علیه، نازل شده و شناخت این اهداف، نقش کلیدی در روش شناسی قرآن کریم و نوع نگاه پژوهشگر به آن دارد.

بحث و نتیجه گیری

همانطور که بیان شد، یکی از مبانی مهم روش شناسی پژوهش های روان شناختی قرآن بنیان، توجه به اهداف اصلی و فرعی قرآن از گزاره های آن است که توجه به این مبنا، می تواند موجب جهت دهی صحیح به تفسیر علمی در علوم انسانی و بالخصوص در روانشناسی قرآنی گردد. چنان که خود آیات قرآن، گواهی می دهد، هدف نهایی و اصلی از نزول قرآن، هدایت انسان، یعنی به کمال رسانیدن استعدادهای اوست؛ اما در راستای همین هدف اصلی، اهداف فرعی دیگری نیز دارد. بی توجهی به اهداف اصلی و فرعی نزول قرآن، مفسر و پژوهشگر مطالعات قرآنی در حوزه های میان رشته ای همچون مطالعات قرآن و روان شناسی را، به تفسیر به رأی، تطبیق بدون دلیل مطالب غیرقطعی علوم بشری با آیات و پایین آوردن جایگاه دقیق علمی قرآن، در حد ساده نمودن فهم مخاطب و پندار غیر واقعی بودن آن ها می رساند (کلاهدوز، 1396، ج 1، ص 899).

روش

در این پژوهش ابتدا، مواد اولیه تحلیل، به روش کتابخانه ای، گردآوری و توصیف شده، سپس به روش های مختلف استدلالی مورد تجزیه و تحلیل عقلانی، قرار گرفته است. بنابراین؛ می توان گفت: روش این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است. بررسی های این تحقیق نشان دهنده لزوم توجه پژوهشگران حوزه روان شناسی قرآنی به مبانی اهداف قرآنی است. به گونه ای که روش شناسی تحقیق، در پرتو مبانی مذکور شکل گیرد.

منابع

1. علی تبار فیروزجایی، رمضان. (1390). فهم دین. تهران: نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی،
2. غفاری قمی، اسماعیل. (1390). فلسفه خلقت انسان. قم: نشر بوستان کتاب،
3. شاکرین، حمید رضا. (1390). مبانی و پیش انگاره های فهم دین. تهران، نشر پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی،
- بزرگی، محمد رضا. فصل نامه علوم سیاسی، روش های پژوهش در حوزه آینده اندیشی، شماره 14، ص 14).
- اعرابی، محمد. (1390). استراتژی تحقیق پایدار، فصلنامه روش شناسی علوم اسلامی. سال هفدهم، بهار، شماره 66، ص 14).
- حمید لطفی، 1380 ....
- دوایی، مهدی. (1389). کند و کاوی بر ماهیت روش تدریس، تهران، نشر ارشاد و فرهنگ اسلامی، میناگر، غلامرضا. (1390). نیاز بشر به دین. نشر کانون اندیشه جوان، چاپ اول، 1390،

